

Література:

1. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : теорія, методологія та практика: монограф. / Н.В. Ткаченко; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Черкаси : «Черкаський ЦНТЕІ», 2009. – 570 с.
2. Филиппова М. Уставные капиталы страховщиков увеличат / М. Филиппова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finansist-kras.ru/mneniya/ustav-kap-strahovshikov>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

Кравчук Наталія

*Д.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу
Тернопільського національного економічного університету*

ПАРАДОКС ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ТРИЛЕМА РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується становленням нової світової економіки, яка набуває рис фінансової цивілізації [1, с. 10]. Наростаючий розвиток фінансової глобалізації на рубежі тисячоліть, її внутрішня суперечливість і часто негативні наслідки зумовлюють відповідний інтерес до цієї проблеми, що реалізується у достатньо широкому спектрі дефініцій, які описують її.

Характеризувати рубіж входження суспільства в третє тисячоліття, як епоху «глобального фінансизму», «фінансової цивілізації» [2; 3, с. 66], «геофінансової економіки» [4] стало узвичаєним. І хоча сама ідея «фінансової глобалізації» не нова, а термін «фінансизм» (у дещо реконструйованій редакції – «фінансизація») перетворився на популярне кліше, проте внутрішній глибинний зміст цих явищ допоки залишається дискусійним. Про це свідчить хоча б той факт, що питання фінансизму піднімаються вченими як на рівні метафізики економіки постмодерну [5, с. 805–838], в теорії геофінансів [6], у концепції фінансового капіталізму [7; 8], так і в більш прагматичному контексті інтернаціоналізації фінансового капіталу, формування міжнародного фінансового ринку [9; 10], зростаючої ролі фінансових інститутів у розвитку посткризового світу [11].

Утім зміни, які відбулися у глобальному розвитку наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., переконливо довели об'єктивну необхідність глибокої переоцінки процесів, які відбуваються в епоху фінансової глобалізації. Адже сучасна фінансова глобалізація, як нова стадія в організації та управлінні кредитом і грошима у світовій економіці, трансформує умови і визначає поточний і подальший розвиток держав і народів у всьому світі [12, с. 283]. У цьому сенсі фінансова глобалізація – процес спрямований на формування єдиного геофінансового простору. При цьому глибинний зміст категорії «фінансова глобалізація» полягає не просто в тому, що вона розкриває характер глобалізації у фінансовій сфері глобальної економіки, а передусім у тому, що вона конкретизує. Прикметник «фінансова» в даному випадку конкретизує, що провідна роль у рамках економічної глобалізації закріпилась за фінансами, субстанціональною основою яких об'єктивно й історично є «вартість як трансцендентна категорія» [13, с. 731]. Саме тут процес глобалізації набув динамічного розвитку і просунувся кількісно та якісно найбільше. І все через те, що вартість первісно є способом взаємотрансформації часу і простору в особливі соціально-економічні форми буття й тією «найбільш розвинутою трансформою, за допомогою якої долаються природні обмеження простору і часу» [14, с. 85–107]. У такий спосіб проявляється особлива «всюдисуща» присутність фінансів (за образним висловлюванням Ю. Осіпова, «фінанси скрізь і всюди» [13, с. 426]). На цю особливість вчений вказує, коли пише: «Існує фінансова сфера економіки; існує фінансова діяльність економічних суб'єктів; існує специфічний фінансовий сектор економіки; існують і спеціальні фінансові суб'єкти, що займаються фінансами як своєю основною діяльністю... фінанси поширені в усьому економічному просторі; фінанси утворюють і свій власний галузевий простір. Фінанси беруть участь в організації економічного життя, вони його організують, але й самі організуються...» [13, с. 426].

Суть сучасних глобальних трансформацій полягає «у безпрецедентному збільшенні проникності національно-державних кордонів у глобальному масштабі, що зумовлює розосередження власності, багатства, знань, науки, інформації, технологій, а значить – дифузю і перерозподіл відносної геополітичної влади між державами і регіонами» [15, с. 19]. Разом з тим, розгортання процесу фінансової глобалізації відбувається суперечливо за

характером впливу на національні економіки та весь хід сучасного світового господарського розвитку. З одного боку, він небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимізації фінансових ресурсів і капіталу, їхньої більш глибокої і масштабної участі в системі міжнародного поділу праці, а з другого – глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими та інвестиційними потоками, що, як правило, несе найбільшу реальну загрозу для країн з низькими та середніми доходами. На цій основі виникає своєрідний парадокс: теорія, маючи на меті реалізацію ідеалів, протестує проти негативних форм фінансової глобалізації і ратує за «справедливу соціально відповідальну глобалізацію», а тому у своєму апологетичному варіанті дуже часто лише ідеалізовано відображає практику; натомість фінансова практика, що має справу з фактами (платежами, фондами, грошовими операціями, валютними та інвестиційними потоками тощо) і зводиться в основному до прагматичних «владних відносин», реалізує свій економічний і конкурентний потенціал через масштабне використання основних форм та інститутів фінансової глобалізації.

Важливою особливістю сучасних глобальних трансформацій є те, що вони відображають новий етап цивілізаційного розвитку людства, який пов'язаний зі зміною об'єктивних економічних законів, із переоцінкою складних взаємозв'язків між об'єктивним і суб'єктивним в економічному житті суспільства. Сформована за таких умов теоретична модель і реальна практика, що характеризує, з одного боку, процеси становлення глобального суспільства, з іншого – розвиток економічної глобалізації на основі інтернаціоналізації економічних відносин, все меншою мірою кореспондують одна з одною [16, с. 527]. У такому сенсі «... осмислити глобалізовану економіку майже неможливо, проте зрозуміти природу тих сил, які визначають статус нашої епохи, необхідно і доцільно» [1, с. 12]. Тут передусім йдеться про переосмислення на концептуально-методологічному рівні рушійних сил глобального розвитку в ареалі своєрідного трикутника імперативів, вершинами якого є «інтереси – інститути – політика». У такому контексті логіка розвитку світової економіки підпорядкована своєрідній трилемі і базується на верифікації таких висновків [17, с. 77–78]. По-перше, до розвитку економічну систему спонукає наявна в ній бінарна протилежність інтересів суб'єктів економічної

взаємодії, якій властива форма порушеної симетрії, що створює потенціал тієї напруги, який стає джерелом розвитку цієї системи. По-друге, основною пружиною розвитку світової економіки є боротьба двох найбільших інститутів, створених людством: держави і ринку. Словом, це боротьба сил, що стоять за цими інститутами, боротьба конкретних людей і груп, що досягають своєї цілі – розширення влади або через державу, або через ринкові механізми і в основному через владу грошей. По-третє, на функціонування економіки кардинально впливають політичні рішення, оскільки політика – це гра інтересів, інспірована існуючою соціальною системою. Між різними соціальними групами мають місце протиріччя інтересів. Намагання подолати їх може стати рушійною силою розвитку, натомість неефективність дій у цій площині може стати вогнищем деструкції.

У такому контексті політико-економічний підхід пояснює причину «несправедливості» основних форм фінансової глобалізації, які піддаються обґрунтованій критиці. Йдеться про різні форми нееквівалентного обміну та валютно-цінові диспаритети, що, як правило, приносять збитки слабшим контрагентам; про фактичну гегемонію у міжнародних організаціях і міжнародних відносинах групи найбільш розвинутих країн; про зростаючий, унаслідок цього, розрив між групою багатих і більшістю інших країн. Проте згадана вище причина схожих явищ (і це важливо підкреслити!) полягає не в особливостях, характерних сучасному етапу глобального розвитку, а спричинена об'єктивно існуючою і внутрішньо притаманною асиметричністю економічних відносин, що й зумовлюють асиметричний характер перерозподілу світових доходів. Економічні відносини завжди «вибудовуються» за принципом «сили» їх учасників, що визначається рівнем їх економічного потенціалу та геоекономічної влади. Володіння останніми (потенціалом і владою) дозволяє проявляти «силу», використовуючи не лише економічні, але й неекономічні методи. З огляду на такий контекст реальний глобальний економічний світ – це світ «нерівних» асиметричних відносин, світ відносин між агентами, які займають нееквівалентні геоекономічні і геополітичні позиції в обміні й розподілі. Критики фінансової глобалізації безперечно праві, коли вказують на її протиріччя і негативні для мільйонів людей наслідки. Але з позицій наукового підходу ця критика має бути спрямована не на форми її прояву, що характерні для сучасного етапу глобального розвитку, а

на об'єктивно існуючу і споконвічно внутрішньо притаманну асиметричність економічних відносин, що у свою чергу зумовлює асиметричний характер перерозподілу світових доходів.

Література:

1. Юрій С. У пошуках компромісу між державним патерналізмом і фінансизмом / С. Юрій // Світ фінансів. – 2008. – Вип. 4 (17). – С. 7–12.
2. Ільїн В.В. Фінансова цивілізація / В.В. Ільїн. – К.: Наука, 2007. – 527 с.
3. Скрипник З. Філософія фінансової цивілізації. Людина у світі грошей / З. Скрипник. – Львів, 2008. С. 58–67.
4. Осипов Ю.М. Россия в актуальном временном пространстве / Ю.М. Осипов // Философия хозяйства. Альманах центра общественных наук и экономического факультета МТУ им. М.В. Ломоносова. – 1999. – № 5. – С. 19–20.
5. Базилевич В.Д. Метафизика экономики / В.Д. Базилевич, В.В. Ильин. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Знання; М.: Рыбари, 2010. – 925 с. – С. 805–838.
6. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства: Учебник для вузов / Эрнест Георгиевич Кочетов. – М.: Норма, 2006. – 528 с.
7. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Джордж Сорос. Пер з англ. Р. Ткачук, А. Фролкін. – К.: Основи, 1999. – 259 с.
8. Сорос Дж. Джордж Сорос про глобалізацію / Джордж Сорос. Пер. з англ. А. Фролкін. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 173 с.
9. Суэтин А.А. Международный финансовый рынок / А.А. Суэтин. – Москва: Издательский торговый дом «КНОРУС», 2009. – 262 с.
10. Гришина О.А. Регулирование мирового финансового рынка: Теория, практика, инструменты / Ольга Алексеевна Гришина, Елена Анатольевна Звонова. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 410 с.
11. Раджан Р.Г. Линии разлома: скрытые трещины, все еще угрожающие мировой экономике / Рагурам Г. Раджан. Пер. с англ. И. Фридмана при участии Н. Эдельмана. – М.: Изд. Института Гайдара, 2011. – 416 с.
12. Гелд Д. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура: пер з англ. / Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон; передне сл. Ю. Павленка. – К.: Фенікс, 2003. –
13. Осипов Ю. Теория хозяйства / Юрий Осипов. – Т. 2. – М., 1997. – 781 с.
14. Гриценко А.А. Развитие форм обмена, стоимости и денег / Андрей Андреевич Гриценко. – К.: «Основа», 2005. –
15. Гаджиев К. Мировой экономический кризис в зеркале социокультурных и политико-культурных трансформаций / Камалудин Серажудинович Гаджиев // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 8. – С. 19–31.

16. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій / Анатолій Степанович Гальчинський. – К.: «АДЕФ-Україна», 2010. – 572 с.

17. Кравчук Н.Я. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору / Наталія Кравчук. – К.: Знання, 2012. – 782 с.

Мельник Алла

*Д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету*

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ НОВОУТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Формування нових, об'єднаних територіальних громад відбувається в умовах впливу на них значної кількості факторів агресивного зовнішнього середовища та значної невизначеності. Це обумовлює необхідність «сканування середовища» і вироблення стратегій розвитку.

Досвід зарубіжних країн підтверджує, що наявність стратегії (стратегічного плану) розвитку дозволяє не лише організувати функціональну діяльність територіального утворення, прийняття управлінських рішень на засадах чіткого цілепокладання, але й подати інформацію для інвесторів про конкурентні переваги і пріоритети економічної діяльності територіального утворення.

Україна має певну практику формування стратегій розвитку регіонів, міст-обласних центрів, малих і середніх міст. Практики формування стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні немає. На наш погляд, така робота має бути започаткована вже на початках адміністративно-територіальної реформи, що дозволить заповнити інституційний та інформаційний вакуум в системі управління розвитком території. За світовою практикою, територіальне утворення, яке претендує на статус сучасного господарського, культурного і соціального локального центру певної території повинно мати чітку обґрунтовану стратегію свого розвитку.